

Aušra RIMKUTĖ-GANUSAUSKIENĖ
Lietuvių kalbos institutas

Naujųjų religijos pavadinimų kilmės ir darybos ypatumai

SANTRAUKA. Šiame straipsnyje kilmės ir darybos aspektu aptariami iki šiol netyrinėti naujieji religijos pavadinimai, užfiksuoti Lietuvių kalbos instituto mokslininkų nuo 2011 m. rengiamame ir nuolat pildomame *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne* (toliau – ND). Nustatyta, kad daugiausiai ND užfiksuota nelietuviškos kilmės naujųjų religijos pavadinimų – net 75,4 proc. Tai, matyt, galima sieti su tuo, kad jais įvardijamos tokios realijos ir reiškiniai, kurie būdingi kitiems kraštams ir kuriems lietuvišką atitikmenį sugalvoti gana sudėtinga, dažnu atveju – net netikslinga. Mažiau nei penktadalis pavadinimų padaryti vartojant lietuvių kalbos darybos priemones arba suteikiant jau esamam lietuviškam žodžiui naują reikšmę. Mažiausiai rasta mišrios kilmės pavadinimų – 9,2 proc. Naujųjų religijos pavadinimų atsiradimas – natūralus reiškinys, atspindintis besikeičiančią kalbą.

RAKTAŽODŽIAI: religijos terminas, pavadinimas, naujažodis, naujadaras, vedinys, kilmė, darybos būdas.

Įvadas

Lietuvių religijos terminija yra viena iš seniausių ir stabiliausių. Pagrindiniai krikščionybės terminai, tokie kaip *angelas, bažnyčia, gavėnia, Kalėdos, krikštas, Kūčios, Velykos, Verbos* ir kt., mūsų kalboje nekinta jau ne vieną šimtmetį, tačiau religiją veikia įvairūs socialiniai pokyčiai. Tai, be abejo, atsispindi ir religijos leksikoje.

Šio straipsnio tikslas – remiantis Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro mokslininkų Agnės Aleksaitės ir Ritos Miliūnaitės kaupiamame elektroniniame *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne* (toliau – ND, <http://naujazodziai.lki.lt/>) pateikiama informacija, aptarti naujųjų religijos pavadinimų kilmę ir darybą. Duomenyne naujažodžiais laikomi žodžiai, kurių nėra atraminuose žodynuose: 6-ajame *Dabartinės lietuvių kalbos žodyno* (DŽ) el. leidime, internetiniame *Lietuvių*

kalbos žodyne (LKŽ) ir 2001 m. išleistame *Tarptautinių žodžių žodyne*¹. Atkreiptinas dėmesys, kad ND galima rasti ne tik naujai padarytų žodžių, bet ir žodžių, kurie yra fiksuojami jau minėtuose atraminuose šaltiniuose, naujų reikšmių, taip pat naujų skolinių ar tarptautinių žodžių. Siekiant minėto tikslo, keliami tokie uždaviniai:

- 1) inventorizuoti naujuosius religijos pavadinimus;
- 2) nustatyti lietuviškų, nelietuviškų ir mišrios kilmės naujųjų religijos pavadinimų santykį;

- 3) išsiaiškinti naujųjų religijos pavadinimų galimas atsiradimo aplinkybes, t. y. nustatyti, ar jis atsirado pagal kitų kalbų analogiją, ar jis sukurtas naudojant savo darybos priemones, ar jis vartojamas nauja ir iki tol žodynuose nefiksuota reikšme ir pan.

Medžiaga analizuojama taikant aprašymo, analizės, interpretacijos ir skaičiavimo metodus. Kiekybiniai duomenys apibendrinami diagramoje.

ND rasti naujieji religijos pavadinimai aptariami grupuojant pagal kilmę. Nagrinėjant kilmę, daug dėmesio skiriama lietuviškos kilmės pavadinimų darybai. Semantikos dalykai šiame straipsnyje paliekami nuošalyje. Naujieji religijos pavadinimai išskiriami pasviruoju pusjuodžiu šriftu. Kad būtų aiškiau, kas jais įvardijama, pateikiama ND apibrėžtis (konkrečiais atvejais samprata papildoma terminų žodynuose ar kituose šaltiniuose rastais aiškinimais). Analizuojant rastus pavadinimus, svarstoma dėl jų terminškumo ir reikalingumo religijos terminijai ir apskritai kalbai, prireikus remiamasi religijos terminų žodynais, naujausiais kalbotyros darbais.

Naujųjų religijos pavadinimų kilmė ir daryba

Pastaruoju metu lietuvių kalboje atsirado žodžių, kuriais įvardijamos įvairių kitų kraštų realijos, nauji daiktai, reiškiniai ir kt., pavyzdžiui, maistas (*arančinas, basturma, čiabata, kanelė, karpačas, pipirkrieniai*), apranga (*balerinos, biustjė, glaudinės, nikabas, romperis, tamprės*), apyvokos reikmenys (*didmaišis, futonas, laipynė, robotitė, šakapjaustė*), papročiai (*fukubukuro, seidza*), saviti kultūros reiškiniai (*biotatuiruotė, kinizacija, reiveris*) ir kt. Be visų jų, į mūsų kalbą plūstelėjo ir žodžių, pavadinančių įvairius religinius dalykus. Žinoma, gali būti, kad kai kurie iš jų į lietuvių kalbą galėjo būti patekę ir anksčiau, tačiau jie nebuvo fiksuoti jokiuose oficialiuose kalbos šaltiniuose. Atlikus paiešką ND, iš viso rasti 65 naujieji religijos pavadinimai ir jų sinonimai bei variantai: *afiliacija, alachoholikas, -ė, albergas, amišai, anapusybė, angelizacija, angelologas, -ė, arkivyskupė, atpagoninimas, blasfemija, burkinė, burkinis, chačkaras, chalalis, dievojauta, dikasterija, druwis, džedajus, -ė, džihadistas, -ė, džihadizmas, fokoliarai, gamtameldis, -ė, gamtmeldys, -ė, getoizacija, halalas, imamė, islamofašistas, -ė,*

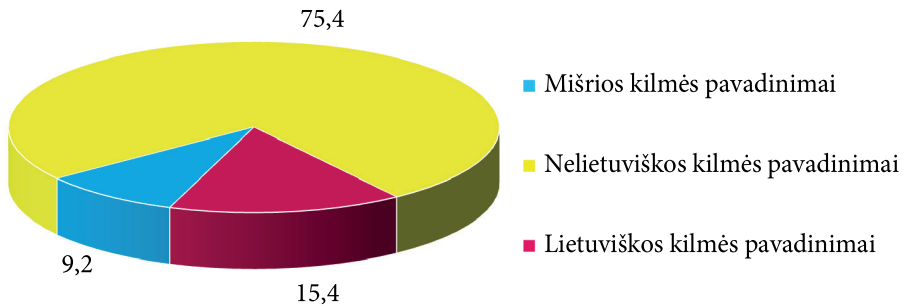
¹ Plačiau apie ND galima paskaityti Ritos Miliūnaitės (2012a, 3–11; 2015, 161–184; 2018, 1–21), Agnės Aleksaitės (2018, 1–2; 2019, 1–27), Daivos Murmulaitytės (2016a, 1–27; 2016b, 68–88) ir kt. straipsniuose.

islamofašizmas, islamofobas, -ė, islamofobija, jazidas, -ė, jezomatas, kadišas, kandomblė, Klaikėdos, koloratė, krivė, kunigienė, laicistas, -ė, laicizmas, meva, muslimofobija, nakvynbutis, nukrikščionėjimas, nureligėjimas, pakaklinė, pastorė, politikovada, popiežė, powa, propatriotas, -ė, radikalizacija, romuvis, -ė, shechitah, skaistutė, tanatoestetika, tanatopraktika, tanatopraktikas, -ė, tikrožiūra, transmigracija, vaticanologas, -ė, vikanas, -ė, vikarė, vipasana, vyskupė. Iš pavyzdžių matyti, kad tai ne tik nauji skoliniai iš kitų kalbų, bet ir mūsų kalboje pasidaryti nauji žodžiai (naujadarai)² bei žodžiai, imti vartoti naujomis reikšmėmis (semantiniai naujadarai).

Taigi, pagal kilmę naujuosius religijos pavadinimus galima suskirstyti į tris grupes:

- 1) lietuviškos kilmės pavadinimai;
- 2) nelietuviškos kilmės pavadinimai ir
- 3) mišrios kilmės, arba hibridiniai, pavadinimai, t. y. tokie, kurie, be savos kalbos, turi ir kitų kalbų kilmės nekaitybinių morfemų.

Daugiausia rasta nelietuviškos kilmės naujažodžių – net 75,4 proc. Mažiau nei penktadalis – 15,4 proc. – naujažodžių padaryti naudojant savos kalbos darybos priemones arba suteikiant lietuviškam žodžiui naują reikšmę. Mažiausiai rasta mišrios kilmės naujažodžių – 9,2 proc. Aptartas rastų naujųjų religijos pavadinimų pasiskirstymas pagal kilmę pavaizduotas 1 paveiksle. Tokia gausa skolinių iš kitų kalbų nestebina – šiais naujaisiais religijos pavadinimais įvardijamos tokios realijos ir reiškiniai, kurie būdingi kitiems kraštams ir kuriems lietuvišką atitikmenį sugalvoti gana sudėtinga, dažnu atveju – net nebūtina. Dalis jų laikytini būtinaisiais pavadinimais, neturinčiais lietuviškų atitikmenų.

1 pav. Naujųjų religijos pavadinimų pasiskirstymas pagal kilmę, proc.

² *Lietuvių kalbos enciklopedijoje* rašoma, kad *naujadaras* – „tik toks naujas žodis, kuris yra atsiradęs darybiškai“ (1999, 429). Taigi, terminas *naujadaras* yra siauresnis negu *naujažodis*, nes *naujažodis*, arba *neologizmas*, – „kiekvienas naujai atsiradęs kalbos vienetas“ (Kvašytė 2005, 41; dar žr. Gaivenis ir Keinys 1990, 133; Urbutis 2009, 36–37), t. y. kiekvienas mūsų kalboje naujas žodis, kuris gali būti ne tik padarytas, bet ir pasiskolintas.

Lietuviškos kilmės pavadinimai

ND rasta 10 lietuviškos kilmės naujųjų religijos pavadinimų. Beveik visi, išskyrus pavadinimą *pakaklinė*, yra dariniai – priesagų, galūnių vediniai ir dūriniai.

Mažiausiai rasta galūnių vedinių – du. Jais įvardijami senovės baltų tikėjimą išpažįstantys asmenys: *krivė* „baltų religijos dvasininkė, žynė“³ (plg. LKŽ *krivis* istor. „senovės lietuvių dvasininkas, žynys“ ir galūnė *-ė*) ir *romuvis*, *-ė* „senovės baltų tikėjimą išpažįstančios Romuvos bendrijos narys“ (plg. DŽ *romuva* „istor. baltų genčių šventovė (jų kultūrinio gyvenimo židinyš)“ ir galūnė *-is*)⁴. Nors asmenų pavadinimų terminologiškumas kartais vertinamas įvairiai, tačiau aišku viena – tai reikšminga terminijos dalis. Todėl moteriškosios giminės pavadinimo *krivė* atsiradimas laikytinas normaliu kalbos reiškiniu, susijusiu su visuomenėje besikeičiančiomis normomis – anksčiau krivių galėjo būti tik vyrai.

Pavadinimas *krivė* jau gana plačiai vartojamas tarp žmonių, besidominčių senuoju baltų tikėjimu. Tai matyti ir iš įvairių straipsnių internete. Žodis *krivė* yra fiksuojamas LKŽ reikšme „krivis“, t. y. šiuo žodžiu buvo vadinamas vyras, o ND pateikiamu žodžiu vadinama moteris. Atlikus paiešką *Google* sistemoje, galima rasti informacijos, kad pirmoji *krivė* moteris Lietuvoje iššventinta 2015 metais: „Gegužės 31 d., 12 val. Vilniaus Gedimino kalne vyks Lietuvos Romuvos Krivės iššventinimo apeiga. Tai pirmasis istorijoje atvejis, kai Lietuvos pagonims vadovaus moteris“⁵. Ši citata patvirtina teiginį, kad tam tikros religijos modernėja, šiuolaikiškėja, yra atgaivinamos, prikeliamos.

Galima spėti, kad pavadinimas *romuvis* visuomenėje nepaplis. Jis dažniausiai bus vartojamas tik senosios baltų religijos išpažinėjų Romuvos atstovams įvardyti arba tik tarp pačių Romuvos bendrijos narių.

Atskirai minėtinas priesagos vedinys *anapusybė* „tai, kas yra anapus šio gyvenimo ribų“ (plg. DŽ *anapus* „anoje pusėje“ ir priesaga *-ybė*). Naujadaro leksinė reikšmė net ir be didesnio konteksto yra aiški, nors jo neraskime LKŽ, DŽ ar BŽ. Akivaizdu, kad jis sugalvotas sąmoningai, norint įvardyti arba *anapusinį (amžinąjį) gyvenimą*, arba tiesiog *mirtį*. Mūsų kalboje vartojama daug pagal analogiją su kitais žodžiais padarytų žodžių, kurie nėra fiksuoti žodynuose, plg. LKŽ *bedvasybė*, *vienesybė* ir kt.

Net dviem lietuviškais žodžiais įvardijama dvasininko darbužio detalė: *skaistutė* „balta juostelės formos, atskira nuo drabužių apykaklė, nešiojama dvasininkų“ ir *pakaklinė* „balta, standi atskirai segama juostelės formos dvasininkų apykaklė“. Kaip matyti iš ND pateikiamų apibrėžčių, žodis *skaistutė* vartojamas ta pačia reikšme, kaip ir *pakaklinė*. Jo nėra LKŽ, DŽ ir BŽ. Šis dvasininkų darbužio detalės pavadinimas padarytas iš

³ Kaip minėta įvade, visur straipsnyje šalia aptariamo naujojo religijos pavadinimo pateikiama ND apibrėžtis.

⁴ *Religijotyros žodyne* Romuva, Romovė aiškinama kaip „spėjamas sen. baltų kulto centras, buvęs Nadruvos R. dalyje, prie Romovupės. <...>“ (RŽ 1991, 333, dar žr. Beresnevičius 2003, 107).

⁵ Žr. <https://www.ekspertai.eu/pirmasyk-istorijoje-lietuvos-pagonims-vadovaus-moteris/> (žiūrėta 2020-08-18).

būdvardžio *skaistus* (DŽ 7. „doras, nekaltas“) ir deminutyvinės priesagos *-utė*. Priesaga nėra dažna įvardijant drabužius ar jų detales, plg. *basutė*. Be to, kiek neįprasta terminologiniu požiūriu žodžio *skaistutė* motyvacija – neatspindi esminių apykaklės požymių, o pirmiausia sietina su skaistumu.

Žodį *pakaklinė* randame akademiniam LKŽ. Čia fiksuojamos net trys jo reikšmės: 1. „užsirišama ant kaklo skarelė, šalikas“; 2. „atskira užpakalyje segama apykaklė“ ir 3. „uždedamas antkrūtinis, nešiojamas po švarku, krūtinė“. Kaip matyti, tarp jų dvasininko drabužio dalies pavadinimo nėra, visoms reikšmėms būdingas vietos semantinis požymis – po kaklu. *Lietuvių etnografijos enciklopediniame žodyne* aptariamas žodis pateikiamas kaip vienas iš *kaklaskarės* sinonimų: „*kaklāskarė, kaklinė, pakaklinė, pakaklinis, pāklastas, pāryšis, šiòlė* – vyrų ant kaklo dėvima skarelė“ (2015, 110). Taigi, žemaičių žodis *pakaklinė* vartojamas nauja reikšme. Greičiausiai, kaip nurodo ND sudarytojai, LKŽ pateikiama „antroji reikšmė sukonkretėjo iki bažnytinio drabužio detalės“.

Terminologo Stasio Keinio teigimu, gyvosios kalbos žodis *pakaklinė* „ne visiems patinka“ (2005, 409), tačiau, kuriant ir norminant terminus, paprastai yra laikomasi tam tikrų principų: pirmiausia remiamasi turimu savos kalbos žodžiu, kai jo nėra, daromas naujadaras, o jeigu nepavyksta sukurti tikslaus naujadaras, vadinama skolinium. Šiuos principus filosofas Stasys Šalkauskis yra įvardijęs taip: „neprivalu nei gamintis naujas terminas, nei skolintis svetimais, jei yra galima visai patenkinamai pritaikyti patirtam mokslo reikalui paprastos žmonių kalbos žodis“ (1991, 55). S. Keinys pagal apykaklės spalvą siūlo šią aprangos detalę vadinti *bal(t)mena* (2005, 409). Toks siūlymas tikrai pagrįstas ir motyvuotas. Reikia pasakyti, kad iki pat šiol nėra vieno siūlymo. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos (VLKK) Konsultacijų banke kunigų dėvimą baltą apykaklę siūloma vadinti ne tik ND užfiksuotu naujažodžiu *pakaklinė*, bet ir S. Keinio pasiūlytais pavadinimais *bálmėna* (*báltmėna*), *pakaklėlė* (*pakaklāitė*). Kunigas Valdas Kužulis aptariamą baltos spalvos juostą, kunigų dėvimą ant kaklo, siūlo vadinti *kaklajuoste*⁶. Galima spėti, kad aptarti naujažodžiai *skaistutė* ir *pakaklinė* plačiau nepaplis ir toliau bus vartojami tik labai siaurame rate – tarp dvasininkų arba bus įtraukti į žodynus ar žinytus. Tiesa, seniau išleistuose religijos terminų žodynuose šių pavadinimų nėra.

Rasti du lietuviškos kilmės dūriniai, kuriais įvardijamos tam tikros joslės: *dievo-jauta* „Dievo jutimas, pajautimas“ (plg. DŽ *dievas* „relig. aukščiausioji visagalė esybė, visatos kūrėjas ir valdovas“ ir LKŽ *jauta* „1. jausmas; jutimai“)⁷ ir *tikrožiūra* „pasaulėžiūra, pagrįsta tikėjimu pačia neideologizuota tikrove“ (plg. DŽ *tikras* „koks yra pagal prigimtį“ ir BŽ *žiūrėti* „būti nukreipus akis, stengtis pamatyti“). Toks žodžių darybos būdas lietuvių terminologijoje paplitęs, plg. LKŽ *pasaulėjauta*, *gyvenžiūra* ir kt. Gana dažnai reikia įvardyti sudėtines sąvokas, todėl kuriami vadinamieji sudėtiniai

⁶ Plačiau žr. <https://www.katalikai.lt/index.php?id=90> (žiūrėta 2020-06-14).

⁷ ND nurodoma, kad šis naujadaras atsirado verčiant iš latvių kalbos žodį *dievestība*.

terminai. Tačiau vienažodis terminas daugeliu atvejų yra patogesnis už sudėtinį terminą. Dėl to paprastai ir renkamasi sudurtinių terminų daryba.

Dar vienas lietuviškos kilmės sudurtinis žodis atsirado vietoj skolinio iš ispanų kalbos *albergas* (isp. *albergue*) – **nakvynbutis** „piligrimų nakvynės namai“ (plg. DŽ *nakvynė* „nakvojimo vieta“ ir *butas* „namo dalis iš vieno ar kelių kambarių ir virtuvės“)⁸. Nors naujadaras darybiškai taisyklingas, tačiau, regis, jis visiškai nereikalingas, mat vartosenoje jau yra paplitęs žodžių junginys *nakvynės namai*. Be to, jo motyvacija klaidinanti – piligrimai nebūtinai gyvena butuose, jie gali gyventi bet kokiuose namuose, kuriuose priima pernaktoti. Pastebėta, kad kai kurios kalbos vietoj ispaniško žodžio vartoja savą, pvz.: angl. *hostel* „nakvynės namai“⁹, vok. *Heim* „poilsio namai“, *Herberge* „užvažiuojamasis kiemas; turistinė bazė; pastogė“, lenk. *schronisko* „nakvynės namai, svečių namai“ ir kt., o kai kurios – ispanišką skolinį, pvz., pranc. *auberge*, portugal. *Albergue* ir pan.

Dar dviem tos pačios reikšmės dūriniais įvardijami asmenys, kurie meldžiasi gamtai, jos jėgoms: **gamtameldis**, -ė, **gamtmeldys**, -ė „kas meldžiasi gamtos jėgoms“ (plg. DŽ *gamta* „gyvasis ir negyvasis pasaulis“ ir *melsti* „1. prašyti, maldauti“). Forma *gamtameldis* pateikiama LKŽ su nuoroda *neologizmas*: „(neol.) *smob.* gamtos garbintojas“. Žodžio **gamtmeldys** akademiniam žodyne nėra, tačiau randame panašios darybos žodžių su baigmeniu *-meldys*: *dievmeldys*, *stab(a)meldys*, *stiebmeldys*. Galima spėti, kad šių žodžių atsiradimas susijęs su senosiomis religijomis ir poreikiu įvardyti asmenis. Baltų gentys nuo seno garbino gamtą ir jos reiškinius, gamtos objektus siejo su dievais ar mitinėmis būtybėmis, meldėsi įvairioms gamtos jėgoms, stabams, juos aukštino ir jiems meldėsi. Aptartų dūrinių nėra DŽ ir BŽ.

Visus lietuviškos kilmės naujuosius religijos pavadinimus galima būtų laikyti gyvenamojo meto aktualijų ženklais, atspindinčiais šiuolaikiškesnę ir platesnę religijos sampratą. Jais siekiama įvardyti tam tikros religijos išpažinėjams aktualius dalykus. Apibendrinant galima teigti, kad ND lietuviškos kilmės naujieji religijos pavadinimai daromi įvairiais būdais – su priesagomis, galūnėmis, iš dviejų savarankiškų žodžių, taip pat jau esamam žodžiui suteikiant naują reikšmę arba vietoj skolinio. Visi šie darybos būdai tinka kuriant naujus bet kurios srities terminus. Aptarta nedidelė grupelė lietuviškos kilmės naujųjų religijos pavadinimų patvirtina didžiulę mūsų kalbos išgales.

Nelietuviškos kilmės pavadinimai

Gausus būrys ND rastų naujųjų religijos pavadinimų gautas iš anglų kalbos. Tai nestebina, nes didžioji dalis skolinių nuo XX a. pabaigos iki pat šiol, daugėjant informacijos, laisviau bendraujant įvairiomis komunikacijos priemonėmis tiek savo šalyje, tiek su

⁸ LKŽ yra žodis *nakvynnamis* „nakvynės namai“.

⁹ *Aiškinamajame turizmo terminų žodyne lietuvių ir anglų kalbomis* vietoj angl. *hostel* siūloma vartoti *nakvynės namai* (2009, 61). Skolinio *albergas* nėra.

visu pasauliu, gaunama iš didžiųjų Europos kalbų – vokiečių, prancūzų, ypač anglų. Tam įtakos, be abejo, turi tai, kad anglų kalba yra tapusi globalia kalba, vadinama *lingua franca*. Be abejo, nepamirština ir tai, kad apskritai pasaulyje žmonių religinis gyvenimas keičiasi. Šiuos pokyčius būtų galima įvardyti žodžiais *mobilėjimas* ir *visuomenės šiuolaikiškėjimas*.

ND fiksuojama palyginti daug svetimų kilmės asmenų pavadinimų vienaip ar kitaip susijusių su religija, išpažįstančių tam tikrą, dažniausiai mums svetimą ir tolimą tikėjimą: **džedajus**, *-ė* „veikėjas iš populiaraus filmo „Žvaigždžių karai“ (1977); judėjimo, kuris išpažįsta džedajų religiją, siekiančią užtikrinti taiką ir teisingumą pasaulyje, narys“ (angl. *jedi*), **laicistas**, *-ė* „laicizmo šalininkas“ (angl. *laicist*), priklausančių tam tikram religiniam judėjimui: **vikanas**, *-ė* „neopagoniškojo judėjimo *Wicca* narys“ (angl. *wiccan*), ar išmanančiam tam tikrą sritį: **angelologas**, *-ė* „angelų, kaip gerųjų dvasių, specialistas“ (angl. *angelologist*, plg. rus. ангелолог)¹⁰, **vaticanologas**, *-ė* „Vatikano reikalų žinovas; Vatikano specialistas“ (angl. *vaticanologist*). Greičiausiai visi gauti iš anglų kalbos.

Gana paplitęs ir dar vienas asmens pavadinimas – **tanatopraktikas**, *-ė* „tanatopraktikos specialistas“ (angl. *thanatopractician*), matyt, padarytas atsiradus naujadarui **tanatopraktika** „žmonių palaikų rengimas šarvoti ir laidoti“ (angl. *thanatopraxis*; *thanaopractice* < gr. *thanatos* „mirtis“). Minėtinas ir dar vienas naujai skolintos šaknies žodis, susijęs su palaikais, į lietuvių kalbą greičiausiai patekęs verčiant iš anglų kalbos, – **tanatoestetika** „estetiškas žmonių palaikų rengimas šarvoti ir laidoti“ (angl. *thanatoaesthetics* < gr. *thanatos* „mirtis“). Tarptautinių žodžių žodynuose, *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* (VLE), medicinos žodynuose ir enciklopedijoje galima rasti daugiau žodžių su sandu *tanato-*, plg. gr. *thanatos* „mirtis“, pvz., **tanatofobija** „liguista mirties baimė“ (VLE 2019; TŽŽ 2001, 728; 2007, 1076), **tanatofilija** „lytinis iškrypimas: lyt. susijaudinimas ir pasitenkinimas svajojant apie savo mirtį ir artimųjų sielvartą dėl jos“ (TŽŽ 2001, 728; 2007, 1076), **tanatologija** „mokslas, tiriantis mirtį ir su ja susijusius reiškinius“ (TŽŽ 2001, 728; 2007, 1076) ir kt. Tai referentiniai, ar būtinieji, skoliniai, sudarantys tam tikrą sistemą.

Neigiama konotacija pasižymi pora svetimų kilmės asmenų pavadinimų – tai dūriniai **islamofašistas**, *-ė* „islamo išpažinėjas, turintis sąsajų su fašistinėmis ideologijomis“ (angl. *islamofascism*) ir **islamofobas**, *-ė* „kas priešiškas ar netolerantiškas islamui“ (angl. *islamophob*). Žodžių su sandu *-fobas* ND yra ir daugiau: **akvafobas**, *-ė*, **atomofobas**, *-ė*, **felinofobas**, *-ė*, **germofobas**, *-ė*, **homofobas**, *-ė*, **intimofobas**, *-ė*, **kremliofobas**, *-ė*, **nomofobas**, *-ė*, **seksofobas**, *-ė*, **šunofobas**, *-ė*, **transfobas**, *-ė*.

Greičiausiai iš vokiečių kalbos gautas naujažodis **amišai** „Šiaurės Amerikos krikščionių menonitų sektos nariai“ (vok. *Amische*, plg. angl. *amish*). Šis žodis vartojamas Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto 2005 m. išleistame žinyne *Religijos*,

¹⁰ Tarptautinių žodžių žodynuose randame tik žodį *angelologija* (2001, 48; 2007, 82).

Bažnyčios, tikėjimai (RBT 2005: 20). Tarptautinių žodžių žodynuose jo nėra. Vartosenos atvejų gausu žiniasklaidoje.

Atskirą nelietuviškos kilmės naujųjų religijos pavadinimų semantinę grupelę sudaro tokie moteriškosios giminės žodžiai: **arkivyskupė** „vyresnioji vyskupė (aukščiausio rango krikščionių dvasininkė), vadovaujanti kelioms vyskupijoms“ (plg. gr. *archi-* < *archē* + *vyskupas* „krikščionių dvasininkas, turintis aukščiausius šventimus“, lenk. *biskup* < vėl. lot. *episcopus* < gr. *episkopos*), **imamė** „imamo (musulmonų dvasininko) pareigas einanti moteris“ (plg. arab. *imām*, TŽŽ 2007, 453), **pastorė** „protestantų dvasininkė“ (plg. *pastorius* „protestantų kunigas“, vok. *Pastor* < lot. *pastor*), **popiežė** „moteriškos lyties Romos katalikų bažnyčios galva“ (plg. *popiežius* „Romos Katalikų Bažnyčios galva“, lenk. *papież* < bažn. lot. *papa* < gr. *pappas*)¹¹, **vikarė** „klebono padėjėja“ (plg. *vikaras* „katalikų dvasininkas – vyskupo ar klebono padėjėjas“, lot. *vicarius*), **vyskupė** „aukščiausio rango krikščionių dvasininkė“ (plg. *vyskupas* („krikščionių dvasininkas, turintis aukščiausius šventimus“, lenk. *biskup* < vėl. lot. *episcopus* < gr. *episkopos*)¹². Visi šie pavadinimai, išskyrus *imamė*, yra padaryti iš senųjų, arba tikrųjų, skolinių. Tikrieji skoliniai laikomi norminiais. Moteriškos giminės naujųjų religijos pavadinimų atsiradimas, matyt, taip pat susijęs su religijos liberalėjimu ir šiuolaikinės visuomenės nuomonių pliuralizmu.

Dar vienas asmens pavadinimas susijęs su islamo religija – **džihadistas, -ė** „musulmonas, kariaujantis šventąjį karą (džihadą) su kitatikiais“ (angl. *jihadist* < arab. *džihad* „kova“¹³). ND fiksuojamos vyriškosios ir moteriškosios giminės formos. Įdomu tai, kad šis naujažodis jau įtrauktas į rengiamą BŽ: *džihadistas, džihadistė* „džihadizmą propaguojantis žmogus“¹⁴. Jo nėra tarptautinių žodžių žodynuose.

Iš prūsų kalbos kilęs naujažodis **druwis** „gaivinamo senovės baltų tikėjimo, siejamo su prūsais, išpažinėjas“ (pr. *druwis* „tikėjimas“ („buvimas tvirto“), PKPDB). Atlikus paiešką *Google*, galima rasti vartojant ir formą su lietuviška *v* raide: *druvis*. Leidžiamas net almanachas pavadinimu „Druvis“.

Tik vienas naujažodis lotyniškos kilmės – **propatriotas, -ė** „kas priklauso tautinės krikščioniškosios pakraipos judėjimui, susibūrusiam apie interneto svetainę *propatria.lt*“ (lot. *pro patria*). ND fiksuojama, kad šį naujadarą pavartojo sociologas, kultūros tyrinėtojas Artūras Tereškinas. Tai pavienis, autorinis naujadaras.

¹¹ Žodis *popiežius* į lietuvių kalbą pateko per kalbas tarpininkes. Manoma, kad pirmiausia šį pavadinimą gavo vokiečiai, plg. s. bavarų *papes*, s. vok. aukšt. *babes*. Iš vokiečių pasiskolino čekai, plg. ček. *papež*, o iš čekų – lenkai, plg. lenk. *papież*. Per lenkų kalbą žodis pateko į lietuvių kalbą (Būga 1959, 26). LKŽ žodis *popiežė* yra. Čia duodama tokia jo reikšmė: „Anglijos protestantų bažnyčios galva moteris“.

¹² Žodžio *vyskupas* šaltinis yra bažn. lotynų kalbos žodis *episcopus*, kilęs iš graikų *episkopos* „prižiūrėtojas“. Į lietuvių kalbą šis terminas pateko per kalbas tarpininkes. Nors dėl šio žodžio kilmės kalbininkai turi skirtingų nuomonių, galima manyti, kad pirmiausia jį gavo vokiečiai (plg. s. vok. aukšt. *bischof*, vid. vok. aukšt. *bischof*), iš jų pasiskolino čekai (ček. *biskup*), o iš čekų – lenkai (lenk. *biskup*, *wiskup*). Per pastarąją kalbą šis žodis ir pateko į mūsų kalbą.

¹³ TŽŽ, kaip ir *Religijotyros žodyne*, randame kiek kitokį rašybos variantą – arab. *djihād* „pastanga, uolumas“ (RŽ 1991, 107; TŽŽ 2007, 268), dar plg. VLE – arab. *jihād* „uolumas“ (<https://www.vle.lt/Straipsnis/dzihadas-51421>, žiūrėta 2020-06-16).

¹⁴ Žr. <http://bkz.lki.lt/?id=10329> (žiūrėta 2020-08-17).

Be visų aptartų, ND randame pavadinimų su pastaruoju metu gana daria tarp-tautine priesaga *-izmas*: **džihadizmas** „musulmonų šventojo karo su kitatikiais – džihado – judėjimas“ (angl. *jihadism* < arab. *džihad* „kova“)¹⁵, **islamofašizmas** „naujas žodis, sukurtas pabrėžti dabartinėms galimoms islamo radikalų judėjimo sąsajoms su XX a. pirmosios pusės Europos fašistinėmis ideologijomis“ (angl. *islamofascism*), **laicizmas** „pasaulietiško kūrmas politinėmis priemonėmis; valstybės diktatas religinėms bendruomenėms“ (angl. *laicism*, *laicity*)¹⁶. Kaip matyti iš pavyzdžių, šios priesagos daiktavardžiai eina filosofinių, religinių, meninių, mokslinių, politinių kryptių, sistemų, visuomeninių bei politinių santvarkų pavadinimais.

Taip pat minėtini naujadarai su sandu *fobija* (gr. *phobos* „baimė“): **islamofobija** „visko, kas susiję su islamu, baimė“ (angl. *islamophobia*), **muslimofobija** „perdėta musulmonų baimė“ (angl. *muslimophobia*)¹⁷.

Iš anglų kalbos kilęs ir naujažodis **afiliacija** „priklausymo religinei organizacijai ryšys“ (angl. *affiliation* < *affiliate* „prijungti kaip filialą (narį)“). Jį randame TŽŽ. Čia pateikiamos tokios jo reikšmės: „1. psichol. žmogaus poreikis būti su kitais žmonėmis, bendrauti, priklausyti grupei, sustiprėjantis atsidūrus pavojingoje situacijoje; 2. iš vienos prokalbės kilusių kalbų santykis vienos su kita ir su prokalbe“ (2013, 11). Kaip poreikis priklausyti grupei, artimai bendrauti, žodis *afiliacija* apibrėžiamas *Enciklopediniame edukologijos žodyne* (2007, 11) ir Stanislovo Stonkaus parengtame *Sporto terminų žodyne* (2002, 18).

ND duomenimis, 2012 m. Biblijos ir literatūros ryšius tyrinėjanti Dalia Čiočytė pavartojo iš anglų kalbos gautą skolinį **blasfemija** „burnojimas prieš Dievą, šventvagiškos kalbos“ (angl. *blasphemy*). Keliskart šis žodis pavartotas ir kituose šaltiniuose, kalbant apie religiją. 2008 m. išleistoje Dalios Jakaitės ir Julditos Nagliuvienės mokymo priemonėje *Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai* rašoma:

„**Blasfemija** (šventvagystė, piktžodžiavimas) – religinė sąvoka, reiškianti Dievo bei jo kūrinių įžeidimą, paniekinimą mintimi, žodžiu ar veiksniu. Senajame Testamente blasfemija traktuojama ne tik kaip tiesioginis Dievo iškeikimas, bet ir Jį, Jo vardą įžeidžiantys poelgiai, abejojimas Jo išganytojiška misija, sandoros su Juo sulaužymas. Judaizmas blasfemija vadina ir Jahvės vardo tarimą ne kulto metu ir judėjų persekiojimą. Katalikybėje blasfemija – viena didžiausių nuodėmių, tapatinama su erezijos (teiginių, prieštaraujančių tikybės tiesoms) skelbimu arba su Dievo įžeidimu“ (2008, 200).

¹⁵ Šis žodis yra BŽ: „ekstremistinė islamo atšaka, kurios šalininkai skatina jėgą siekdami pašalinti neislamišką įtaką iš tradicinių musulmonų žemių“.

¹⁶ TŽŽ randame žodį *laicizmas* „antibažnytinė nuostata, siekianti pašalinti bet kokią bažnyčios įtaką viešajame gyvenime; laicizmui atstovauja ateistai, laisvamaniai, socialistai“ (2007, 629). Šį pavadinimą randame ir VLE, plačiau žr. <https://www.vle.lt/Straipsnis/laicizmas-24891> (žiūrėta 2020-06-15).

¹⁷ Lietuvių kalboje įprasta vartoti šaknį *musulmon-*, o variantas *muslim-* yra nelietuviškas ir bendrinei kalbai neteiktinas.

Dar vienas veikiausiai iš anglų kalbos gautas naujažodis – **transmigracija** „hinduistams būdingas tikėjimas, kad po mirties siela persikelia į kitą kūną“ (angl. *transmigration* < lot. *trans* + lot. *migratio*). Valerijos Vaitkevičiūtės TŽŽ randame „*transmigracija, sielų transmigracija* – rel. kurių ne kurių hinduistų tikėjimas, kad siela nemiršta kartu su kūnu, bet persikelia į kitas žmogiškąsias būtybes, gyvūnus ar augalus; kur sielai persikelti – lemia karma“ (2007: 1110).

ND fiksuojamas iš anglų kalbos, greičiausiai verčiant, gautas žodis **radikalizacija** „procesas, kurio metu asmuo ar grupė persiima kraštutinėmis kokios nors pakraipos politinėmis, socialinėmis ar pan. idėjomis; pastaruoju metu paprastai siejama su džihadistų terorizmu“ (angl. *radicalization, radicalisation*). Vis dažniau teigiama, kad radikalizacija kelia didžiulę grėsmę šiandieniniam pasauliui ir tai siejama su religiniu radikalėjimu. Panašia reikšme paprastai vartojamas tarptautinis žodis **radikalizmas**.

Ironišką atspalvį turintis žodis **angelizacija** „besaikis angelų skulptūrų statymas mieste“ taip pat susijęs su religija, juk angelas – vienas gražiausių Dievo kūrinų. Šis naujasis religijos pavadinimas galėtų būti padarytas pagal analogiją iš veiksmažodžio **angelizuoti*¹⁸ (*angelas* < gr. *angelos*) ir tarptautinės kilmės priesagos *-acija*, plg. *apartmentizacija, bijūnizacija, išmanizacija, kardelizacija, trinkelizacija* ir pan. Tačiau greičiausiai tai taip pat skolinys iš anglų kalbos, plg. angl. *angelization*. Taigi, tai pavienis, autorinis naujažodis, kuris greičiausiai kalboje, ypač religijos, nepaplis.

Dar vienas naujai skolintos šaknies žodis – **getoizacija** „getų kūrimasis įvairiautauteje visuomenėje“ (angl. *ghettoization*).

Iš italų kalbos gautas skolinys **fokoliarai** „tarptautinis religinis (labiausiai susijęs su krikščioniškąja religija) judėjimas, siekiantis visų tikinčiųjų ir netikinčiųjų susivienijimo“ (it. *focolari*)¹⁹. Šiuo naujažodžiu pavadinta ir svetainė – www.fokoliarai.lt. VLE randame straipsnį apie tarptautinę religinę organizaciją *Fokoliarų judėjimas*²⁰. Atlikus paiešką *Google* sistemoje matyti, kad kartais vartojamas variantas *fokuliarai*.

Portugališkos kilmės naujažodžiu įvardijama tam tikros grupės žmonių religija – **kandomblé** „afrobrazilų religija“ (portugal. *candomblé*). Žinyne *Religijos, Bažnyčios, tikėjimai* vartojamas neadaptuotas portugalų kalbos žodis *candomblé*: „sinkretinis afrobrazilų kultas, paplitęs Brazilijoje, Bahijos vastijoje. Kilo iš kulto, kurį praktikavo juodaodžių vergų protėviai, garbinusieji afrikiečių jorubų tautos *orixá* dievybes. <...>“ (2005, 59).

Iš ispanų kalbos kilęs pavadinimas **albergas** „piligrimų nakvynės namai“ (isp. *albergue*). Šis skolinys aptartas kalbant apie *nakvynbutį* (žr. *Lietuviškos kilmės pavadinimai*).

Armėnų sakralinis, memorialinis paminklas vadinamas armėniškos kilmės žodžiu **čačkaras** „armėniškas religinis paminklas iš akmens, kuriame iškaltas kryžius

¹⁸ Veiksmažodis *angelizuoti* nefiksuotas jokiam lietuvių kalbos šaltinyje.

¹⁹ Plg. lot. *focus* „židinytis, šeima“.

²⁰ Žr. <http://www.vle.lt/Straipsnis/Fokoliaru-judejimas-40920> (žiūrėta 2020-10-31).

su ornamentais“ (arm. *chačkar* „kryžius-akmuo“, plg. angl. *khachkar*)²¹. Šis naujasis religijos pavadinimas yra VLE, taip pat TŽŽ (2007: 188).

ND randame islamo teisės sąvoką: *chalalis* ir variantas *halalas* „kas leidžiama pagal musulmonų religiją, pavyzdžiui tam tikras maistas“ (arab. *halāl* „leistinas“, anglų k. perraša *hallal*). Žodis *halal* musulmonų teisėje reiškia tai, kas leistina. Rytų (Azijos ir Šiaurės Afrikos) šalių tyrėjų teigimu, pirmasis garsas neturi atitiktens kitose kalbose. VLKK Konsultacijų banke rašoma, kad „turkų, persų, afganų ir kt. kalbose (kuriose ši islamo teisės sąvoka labai svarbi) pirmasis garsas tariamas kaip h, todėl ir lietuvių kalboje rekomenduojama vartoti formas *halalas*, *halalinis* (apsvarstyta Žodyno pakomisės 2019 m. gegužės 28 d. posėdyje)“²². Žodis *halalas* teikiamas TŽŽ (2013, 311). Forma *chalalis* vartojama *Islamo žinyne* (Račius 2007). BŽ pateikiama forma *halalas* „musulmonų teisėje – tai, kas leistina“.

Kurdų ir turkų tautybės religinė mažuma vadinama naujažodžiu *jazidas*, -ė „kurdų ir turkų tautybės religinė mažuma (jos religija jungia indoiranėnų, judaizmo ir islamo elementus)“ (kurdų, angl. *yazidi*; *yezidi*). Žinyne *Religijos, Bažnyčios, tikėjimai* pateikiama daugiskaitos forma *jazidai* ir rašybos variantas su e – *jezidai* (2005, 120). Įdomu, kad šie sinkretinės religijos išpažinėjai yra antidualistai, jie neigia blogį, todėl atmeta nuodėmę, velnią ir pragarą. Vartosenoje galima rasti rašybos variantų *jazidis*, *jezidas*. *Religijotyros žodyne* pateikiamas terminas *jėzidizmas* ir rašybos variantas *jazi-dizmas* (1991, 165), šios formos yra ir TŽŽ (2007, 493).

Judėjų liturgijos malda vadinama naujažodžiu *kadišas* „laidotuvių ir gedulo apeigoms skirta žydų malda“ (aramėjų, angl. *kaddish*, *qaddish*). Šį pavadinimą randame VLE. Čia jis rašomas iš didžiosios raidės²³.

Graikiškos kilmės naujažodis *dikasterija* „Romos kurijos įstaiga, vadovaujanti kuriai nors bažnyčios gyvenimo ir organizacijos sričiai (kartais vartojama kaip *kongregacijos* sinonimas)“ (gr. *dikasterio*; plg. it. *dicasterio*; angl. *dicastery*). RŽ (1991: 193) ir VLE randame tik žodį *kongregacija*²⁴, kuris apibrėžiamas beveik tais pačiais žodžiais kaip ir ND.

Sanskritiškos kilmės žodis *vipasana* „budizmo meditacijos technika“ (sansk., angl. *vipassana*), į mūsų kalbą greičiausiai atkeliavęs per anglų kalbą. Internetu galima rasti rašybos variantų: ir didžiąja raide *Vipasana*, *Vipassana*, ir mažąja, bet su dviem s raidėmis: *vipassana*, šis žodis vartojamas ir be lietuviškos galūnės: *Vipassana meditacijos technikos*, „*Vipassana*“ *meditacija* (rašomas kabutėse), *vipassana technika*, *vipassana kursai* (išskiriama tekste kitu šriftu). Terminologiniu požiūriu abejonių kelia tai, ar šis pavadinimas priskirtinas prie religijos terminijos, tačiau, matyt, plačiąja prasme jis su religija susijęs, nes vartojamas kalbant tam tikras dvasines pratybas, religinę meditaciją.

²¹ Plačiau žr. <https://www.vle.lt/Straipsnis/chackaras-59878> (žiūrėta 2020-06-15).

²² Žr. <http://www.vlkk.lt/konsultacijos/11966-chalalinis-halalinis-helalinis-chalialinis-transkripcija> (žiūrėta 2020-08-15).

²³ Plačiau žr. <https://www.vle.lt/Straipsnis/Kadisas-36091> (žiūrėta 2020-06-15).

²⁴ Žr. <http://www.vle.lt/Straipsnis/kongregacija-47365> (žiūrėta 2020-11-04).

Vis dažniau žiniasklaidoje girdime kalbant apie ritualinį gyvulių skerdimą. ND fiksuojamas neadaptuotas hebrajiškos kilmės pavadinimas *shechitah* „ritualinis gyvulių skerdimas be streso ir skausmo“ (hebr., angl. kalba perraša *shechitah*, *shehitah*). Lietuvos Respublikos Terminų banke gyvūno skerdimas skerdykloje laikantis religinių apeigų ir taikant teisės aktų nustatytus metodus vadinamas dvžodžiu terminu *ritualinis skerdimas*²⁵. Matyt, jį reikėtų vartoti ir vietoj hebrajiškos kilmės naujažodžio, nes būtų aiškesnis vartotojams, be to, nekliūtų nelietuviška rašyba.

Kalbant apie kitas religijas, prireikia įvardyti ir nekrikščionių aprangą. Žodžiai *burkinė* ir variantas *burkinis* „musulmonėms pritaikytas sporto ir maudymosi drabužis“ į mūsų kalbą greičiausiai pateko verčiant iš anglų kalbos, plg. angl. *burkini* (*burqini*). Anglų kalboje kontaminacinis darinys atsirado iš tiurkų kalbos žodžio *burka* „viršutinis berankovis milinis apsiaustas“ ir angl. *bikini* „bikinis (moteriškas maudymosi kostiumas)“. Į BŽ įtraukta forma *burkinis* „musulmonių maudymosi ar sporto drabužis, dengiantis visą kūną, išskyrus veidą, delnus ir pėdas“.

Kaip matyti, nelietuviškos kilmės pavadinimai gausa ir įvairove neprilygsta savos kilmės pavadinimams. Kaip įdomesnę būtų galima išskirti atsitiktinį naujažodį su raide *w*: *powa* „budistinė (meditacinė) sąmoningo mirimo technika, susijusi su siekiu perkopti į kitą sąmoningumo lygmenį“ (angl. *powa*, *phowa*). Su pastaruoju susijęs dar vienas naujažodis – *meva* „budizmo religijoje – reinkarnacijos požymis (žymė ar apgamas)“ (angl. *mewa*). Šie abu skoliniai mūsų kalboje vartojami neadaptuoti, kalbant apie budizmą.

Atskirai galima aptarti iš lenkų kalbos gautą žodį, kuriuo įvardijamas tam tikras dvasininko aprangos elementas – *koloratė* „balta, standi juostelės formos dvasininkų apykaklė“, plg. lenk. *koloratka* „balta standi, užpakaly susegama apykaklėlė, nešiojama dvasininkų“. Šis žodis į lenkų kalbą, matyt, per kalbas tarpininkes atėjo iš prancūzų kalbos, plg. pranc. *colletette* „plona drobinė apykaklėlė“, dar plg. lot. *collaris* „kaklo“. Formą *koloratka* galima rasti 1936 m. išleistame TŽŽ (1936, 483). Terminologas S. Keinys 1997 m. žurnale *Gimtoji kalba* yra svarstęs, kad pavyzdinei kalbai lenkybė *koloratka* netinka pirmausia dėl slaviškos priesagos *-ka*: „Ir tą priesagą numetus (tokius skolinius bent jau tiek įprasta palietuvinti, pvz.: *salfetka* = *salfetė*, *sardelka* = *sardelė*), gautas žodis *koloratā* ar *kolorātė* liks tik apdaryta lenkybė, nes vadinamuoju tarptautiniu žodžiu vis tiek netiks laikyti. Iš bėdos, nerandant kitos išeities, kokią *kolorātė* (šią skirtybę bent be klaidų kirčiuoti lengviau) galėtų būti vartojama kaip oficialus įvardijimas. Bet visai neblogai būtų paieškoti ir lietuviško pavadinimo“ (Keinys 2005, 408). ND sudarytojai pateikia ir galimus lietuviškus atitikmenis – *pakaklinė*, *pakaklaitė*, kur nurodo, kad jau aptartas pavadinimas *pakaklinė* yra pagrindinis norminis variantas, o *skaistutė* – taip pat norminis, tačiau šalutinis variantas.

²⁵ Šis terminas apibrėžtas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymo „Dėl Ritualinio skerdimo kontrolės, mėsos apskaitos, ženklavimo ir realizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ projekte.

Išsiskiria nedidelė grupelė kontaminacinių darinių, arba maišinių²⁶, t. y. tokių, kurių atsiranda dėl žodžių suliejimo, žinoma, pirmiausia ne lietuvių kalboje, o toje kalboje, iš kurios naujažodis gautas. Kalbininkės D. Murmulaitytės teigimu, „anglų kalboje šis reiškiny yra gerokai labiau paplitęs, daug tyrinėjamas ir laikomas vienu iš dažnų ir produktyvių žodžių darybos būdų“ (Murmulaitytė 2018, 61). ND randame žodį *alachoholikas*, -ė „atsidėjęs Alacho šlovintojas“ greičiausiai atsiradusį lietuvių kalboje pagal analogiją iš tikrinio žodžio *Alachas* (sulot. arab. *Allāh* < *al-ilāh*) ir baigmens *-holikas* (angl. *-holic*)²⁷, plg. *alkoholikas*.

Dar vienas maišinys – *jezomatas* „juokaujamaame kontekste – nuodėmių išpažinimo automatas“ labai panašus į kitus duomenyne fiksuojamus darinius su baigmeniu *-matas*: *mokomatas*, *parkomatas*, *paštomatas*, *plytomatas*, *taromatas*. Jis taip pat, remiantis pavieniu okaziniu pavyzdžiu, greičiausiai atsirado pagal analogiją suliejus du žodžius: *Jėzus* „Dievo Sūnaus, Atpirkėjo vardas“ ir *automatas* „tech. prietaisas, pats atliekantis tam tikrą užduotį“. Norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad norminti kontaminacinius darinius sudėtinga. Bendrinės kalbos tyrėja R. Miliūnaitė teigia, kad „normintojams skolinti maišiniai kelia keblumų, nes kartais net tada, kai pamatiniais žodžiais einantys skoliniai kodifikuojami kaip neteiktini bendrinei kalbai ir keičiami lietuviškais atitikmenimis, atėję į lietuvių kalbą kaip skolintų maišinių dėmenys jie vis tiek tampa viešosios vartosenos faktais“ (2014, 257).

Kaip matyti iš aptartų pavyzdžių, daugiausia naujųjų religijos pavadinimų gauta iš anglų kalbos. Galima spėti, kad tokia jų gausa susijusi ir su šios kalbos prestižu. Aišku viena, kad be nelietuviškos kilmės pavadinimų būtų sunku išsiversti kalbant apie kitų tautų religijas bei jų realijas. Tokius naujadarus galėtume laikyti būtinaisiais. Dažniausiai jiems neturime savos kalbos atitikmenų. Tačiau yra tokių, kurie vartojami neadaptuota forma su nelietuviškomis raidėmis (*powa*, *shechitah*), taip pat tokių, kurie nepaplis plačiojoje vartosenoje dėl neįprasto darybos būdo ir dėl to, kad tai atsitiktiniai, individualūs (*propatria*), sąmoningai sukurti neįprastos darybos žodžiai (*alachoholikas*, *jezomatas*), matyt, siekiant naujesnės, ekspresyvesnės ar madingesnės kalbinės raiškos.

Pasitaiko atvejų, kai tas pats dalykas įvardijamas skirtingos kilmės pavadinimais, pvz., nelietuviškos kilmės žodžiu *koloratė* ir lietuviškos kilmės žodžiais *pakaklinė*

²⁶ „Kontaminacija – naujų žodžių kūrimas, jungiant nemorfemines jau egzistuojančių dviejų ar kelių žodžių dalis“ (Murmulaitytė 2018, 69). Žodis *maišinys* vartojamas *Lietuvių kalbos enciklopedijoje*, kur kontaminacija apibrėžiama kaip „dviejų artimų kalbėjimo ar kalbos vienetų mišinys, kryžiavimasis, dėl kurio atsiranda naujas, tarpinis vienetas (maišinys) (2008, 282). *Kalbotyros terminų žodyne* šis reiškiny apibrėžiamas kaip sąmaiša, t. y. gana apibendrintai: „naujo žodžio ar posakio atsiradimas, sumyšant dviejų žodžių arba posakio dalimis“ (Gaivenis ir Keinys 1990, 108). Reikia pasakyti, kad lietuvių kalbotyroje kontaminacija paprastai nelaikoma žodžių darybos būdu (dar žr. Urbutis 2009, 324). Plačiau jos samprata aptarta R. Miliūnaitės straipsnyje *Naujieji kontaminaciniai dariniai lietuvių kalboje* (2014, 246–264).

²⁷ Su šia priesaga anglų kalboje daromi žodžiai, kuriais įvardijami asmenys, turintys tam tikrą priklausomybę ar neįprastą pomėgį ir pan., plg. angl. *workaholic* „darboholikas“ (šis naujažodis įtrauktas į ND), *chocoholic* „šokoholikas, asmuo, mėgstantis šokoladą“ (<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/holic>, žiūrėta 2020-06-15).

bei *skaistutė* vadinama dvasininko dėvima apykaklė; lietuviškos kilmės naujadaras *nakvynbutis* ir skolinys *albergas*. Tai turbūt patvirtina faktą, kad geriausio pavadinimo vis dar ieškoma ir kad jų vartoseną dar nenusistovėjusi.

Mišrios kilmės pavadinimai

ND mažiausiai rasta mišrios kilmės naujųjų religijos pavadinimų – tik 6. Visi jie padaryti iš lietuvių kalboje vartojamų skolinių: arba tikrųjų skolinių (t. y. tokių svetimos kilmės žodžių, kurie struktūriškai ir semantiškai yra visiškai asimiliavęsi mūsų kalboje), arba tarptautinių žodžių.

Išsiskiria priesagos *-imas* vediniai: *atpagoninimas* „buvusio pagonies atvertimas (gražinimas) į pagonybę“²⁸, plg. ND teikiama bendratis *atpagoninti* „buvusį pagonį vėl atversti į pagonybę“, ir *nukrikščionėjimas* „atsitraukimas nuo krikščionybės religijos“, plg. LKŽ *krikščionėti* „darytis, virsti krikščionišku“. Duomenyno sudarytojų manymu, *nukrikščionėjimas* laikytinas atgijusiu žodžiu. Jis reiškė „pasitraukimas nuo krikščionybės, atsisakymas krikščionių religijos“ pateikiamas akademiniam LKŽ²⁹, VLE³⁰, yra ir BŽ antraštyne³¹. DŽ nėra. Žodžio *atpagoninimas* nėra LKŽ, DŽ ir BŽ. Nors naujojo religijos pavadinimo *nukrikščionėjimas* pamatinis veiksmažodis nefiksuotas ND, kaip ir minėto žodžio *nureligėjimas*, tačiau Google paieškos sistema vartosenos pavyzdžių randa šimtus ar net tūkstančius (skaičiuojama su pasikartojančiais). Tai rodo, kad šie veiksmažodžiai yra vartojami, tačiau dar nefiksuoti. Matyt, tokio tipo žodžių įsitvirtinimas bendrinėje kalboje – natūraliai atsirandančios kalbos vartotojų neišvengiamas kūrybos rezultatas.

Dar vienas naujasis religijos pavadinimas – *nureligėjimas* „atsitolinimas nuo religijos“. Tai priesagos *-imas* vedinys. Jis turi ne tik lietuviškos kilmės, bet ir tarptautinės kilmės sandų, plg. *religija* < lot. *religio*. LKŽ, DŽ ir BŽ šio naujažodžio nėra. Šio veiksmažodžio abstrakto pamatinis veiksmažodis *nureligėti* nėra įtrauktas į ND.

Prie mišrios kilmės pavadinimų priskirtinas ir ND fiksuojamas žodis *kunigienė* „katalikų kunigo žmona“, kuris padarytas iš tikrojo skolinio *kunigas* („dvasininkas“, vok. aukšt. *kunig*) ir lietuviškos priesagos *-ienė*. Jį randame akademiniam LKŽ, tačiau čia pateikiamos kitos reikšmės: 1. „kunigo (pastoriaus) žmona“ ir 2. „kunigaikštienė“³².

²⁸ VLE yra *nukrikščioninimas*, žr. <http://www.vle.lt/PaieskosRezultatai?search=nukrik%C5%A1%C4%8Dioninimas> (žiūrėta 2020-11-01).

²⁹ Žr. <http://www.lkz.lt/?zodis=krik%C5%A1%C4%8Dion%C4%97jimas&lns=-1&les=-1&id=17213070002> (žiūrėta 2020-08-15).

³⁰ „**Dechristianizacija, nukrikščionėjimas**, krikščionių traukimas nuo krikščionybės, krikščioniškosios visuomenės (su)pasaulietėjimas“, žr. <http://www.vle.lt/Straipsnis/dechristianizacija-63837> (žiūrėta 2020-11-01).

³¹ Žr. <http://bkz.lki.lt/antrastynas/?id=39160> (žiūrėta 2020-08-15).

³² Žr. <http://www.lkz.lt/?zodis=kunigien%C4%97&lns=-1&les=-1&id=17252530000> (žiūrėta 2020-08-17).

Su religija susijęs ir dar vienas naujažodis – *Klaikėdos* „komercializuota ir tikrąją prasmę praradusi Kalėdų šventė“. Jis padarytas iš būdvardžio *klaikus* „labai nejuokus, šiurpus, baisus“ ir religinės šventės pavadinimo *Kalėdos* „Kristaus gimimo šventė gruodžio 25 dieną“, lenk. *kolęda*, brus. *коляды* < lot. *calendae* (Sabaliauskas 1990, 253). Nors žodis *Kalėdos* randamas XVI–XVII a. raštuose, pvz., M. Mažvydo, M. Daukšos, J. Bretkūno ir kt., manoma, kad jis vartotas gerokai anksčiau, dar iki oficialiojo Lietuvos krikšto. Šis kontaminacinis darinys taip pat laikytinas autoriniu naujažodžiu, atspindinčiu ironišką santykį su, matyt, opia švenčių komercializacijos problema.

Juokaujamaį atspalvį turi mišrios kilmės naujasis religijos pavadinimas *politiko-vada* „Bažnyčios politikavimas – kišimasis į Seimo rinkimų kampaniją“. Šis, greičiausiai taip pat kontaminacinis darinys, atsirado iš tarptautinio žodžio *politika* (gr. *politike*) ir lietuviškos kilmės religijos termino *sielovada* (LKŽ „vadovavimas religiniam gyvenimui“).

Iš šiame skyrelyje aptartų pavadinimų matyti, kad kontaminaciniai dariniai *Klaikėdos* ir *politikovada* vartosenoje nepaplis, o kitų vartoseną lengva pagrįsti reikalingumu religijos kalbai. Jie laikytini būtinaisiais religijos pavadinimais.

Išvados

1. Didelė religijų įvairovė lemia naujų žodžių atsiradimą. Galima numanyti, kad ND fiksuojami 65 naujieji religijos pavadinimai – tik maža dalis lietuvių kalboje vartojamų naujųjų religijos pavadinimų. Tai natūralu, nes naujų sąvokų atsiranda kur kas greičiau tiek dėl naujų technologijų raidos, tiek apskritai dėl globalizacijos įtakos ir visuomenės šiuolaikiškėjimo. Aišku viena – visi naujieji religijos pavadinimai svarbūs kuriant religinę visuomenės tapatybę.

2. ND daugiausia rasta nelietuviškos kilmės naujažodžių – 75,4 proc. Mažiau nei penktadalis – 15,4 proc. – naujažodžių padaryti naudojant savos kalbos darybos priemones arba suteikiant lietuviškam žodžiui naują reikšmę. Mažiausiai aptikta mišrios kilmės naujažodžių – 9,2 proc. Galima teigti, kad naujieji religijos pavadinimai atspindi ne tik religijų įvairovę, bet ir nežinomų ar mažai žinomų religinių bendruomenių norą skleisti žinią apie save. Kai kurie straipsnyje aptarti žodynuose ar žinynuose nefiksuoti pavadinimai, matyt, liks pasyviojoje vartosenoje (*alachoholikas*, *jezomatas*, *Klaikėdos*, *politikovada*).

3. Naujieji religijos pavadinimai, kaip ir apskritai kalboje atsirandantys naujažodžiai, atspindi tam tikrą visuomenės gyvenimo periodą. Akivaizdu, kad internetas daro įtaką religijos leksikos pokyčiams – naujų sąvokų čia atsiranda kur kas greičiau tiek dėl naujų technologijų raidos, tiek apskritai dėl globalizacijos įtakos ir šiuolaikinės visuomenės kaitos.

ŠALTINIAI IR SANTRUMPOS

1. BŽ. *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas* (rengiamas), redaktorių kolegija: D. Liutkevičienė (vyr. redaktorė), G. Naktinienė, R. Petrokienė, D. Svetikienė, K. Vosylytė, J. Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. <http://bkz.lki.lt/>.
2. LKŽ. *Lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija 2017). <http://www.lkz.lt/>.
3. ND. *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas*. Sud. ir atsak. red. R. Miliūnaitė, A. Aleksaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Tęstinis internetinis žinynas nuo 2011 m. <http://naujazo-dziai.lki.lt>.
4. PKPDB. *Prūsų kalbos paveldo duomenų bazė*. <http://www.prusistika.flf.vu.lt/paieska/paieska/>.
5. RBT. *Religijos. Bažnyčios. Tikėjimai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
6. RŽ. *Religijotyros žodynas*. Vilnius: Mintis, 1991.
7. TŽŽ. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Kaunas: Spaudos fondas, 1936.
8. TŽŽ. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2001.
9. TŽŽ. Vaitkevičiūtė, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas, 2007.
10. TŽŽ. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2013.
11. VLE. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2019. www.vle.lt.

LITERATŪRA IR SANTRUMPOS

12. *Aiškinamasis turizmo terminų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2009.
13. Aleksaitė, Agnė. „Emocinė-ekspresinė leksika *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne* – naujadarų radimosi aplinkybės ir darybos būdai“. *Bendrinė kalba* 92, 2019: 1–27. <http://journals.lki.lt/bendrinekalba/article/view/369>.
14. ----- „Ypatybių pavadinimai *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne*“. *Bendrinė kalba* 91 (2018): 1–27. http://www.bendrinekalba.lt/Straipsniai/91/Aleksaite_BK_91_straipsnis_apie_pavadinimus.pdf.
15. Beresnevičius, Gintaras. *Religijotyros žodynas: pagrindinės sąvokos*. Vilnius: Tyto alba, 2003.
16. Būga, Kazimieras. *Rinktiniai raštai*. T. 2. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1959.
17. Gaivenis, Kazimieras. *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014.
18. Jakaitė, Dalia ir Juldita Nagliuvienė. *Literatūra ir teologija: XX a. I pusės lietuvių, prancūzų, vokiečių modernizmo autoriai*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2008. http://su.lt/bylos/fakultetai/humanitarinis/litk/jakaite_nagliuviene_literatura_ir_teologija_2008.pdf.
19. Jovaiša, Leonas. *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
20. Kazimieras, Gaivenis ir Stasys Keinys. *Kalbotyros terminų žodynas*. Kaunas: Šviesa, 1990.
21. Keinys, Stasys. 2005. „Dėl koloratkos“, 408–409. *Dabartinė lietuvių terminologija*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005.
22. Kvašytė, Regina. *Mokomasis terminologijos žodynėlis*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2005.
23. *Lietuvių etnografijos enciklopedinis žodynas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015.
24. *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008.
25. Miliūnaitė, Rita. „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas“. *Gimtoji kalba* 6 (2012a): 3–11.

26. -----, „Kalbos vartotojai ir naujadarų kūryba“. *Gimtoji kalba* 9 (2012b): 3–14.
27. -----, „Naujieji kontaminaciniai dariniai lietuvių kalboje“. *Acta Linguistica Lithuanica* 71 (2014): 264–264.
28. -----, „Naujažodžių atranka ir pateikimas *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne*“. *Leksikografija ir leksikologija* 5 (2015): 161–184.
29. -----, „Naujažodžių pateikimas ir paieškos galimybės Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne“. *Bendrinė kalba* 91 (2018): 1–21. http://www.bendrinekalba.lt/Straipsniai/91/Miliunaite_BK_91_straipsnis.pdf.
30. Murmulaitytė, Daiva. „Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas ir naujadarų tyrimų perspektyvos“. *Bendrinė kalba* 89 (2016a): 1–27. http://www.bendrinekalba.lt/Straipsniai/89/Murmulaityte_BK_89_straipsnis.pdf.
31. -----, „Naujažodžių duomenyno leksika pakeliui į *Bendrinės lietuvių kalbos žodyną*“. *Acta Linguistica Lithuanica* 75 (2016b): 68–88.
32. -----, „Kontaminacija ir lietuvių kalbos naujadara“. *Kalba ir kontekstai* 8 (1), 2018: 60–70. <https://vb.lki.lt/object/elaba:34056630/34056630.pdf>.
33. Račius, Egdūnas. *Islamo žinynas*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007.
34. Sabaliauskas, Algirdas. *Lietuvių kalbos leksika*. Vilnius: Mokslas, 1990.
35. Stonkus, Stanislovas. *Sporto terminų žodynas*. Kaunas: LKKA, 2002.
36. Šalkauskis, Stasys. *Raštai* II. Vilnius: Mintis, 1991.
37. Urbutis, Vincas. *Žodžių darybos teorija*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2009.
38. Valstybinė lietuvių kalbos komisija. www.vlkk.lt.

Gauta: 2020 11 09

Parengta: 2021 03 25

Aušra RIMKUTĖ-GANUSAUSKIENĖ

ORIGIN AND FORMATION PECULIARITIES OF NEW RELIGIOUS NAMES

S u m m a r y

In this article there are reviewed the origin and formation of new religious names, which are not researched yet, which are registered of the scientists of the institute of Lithuanian language in the online Database of Lithuanian Neologisms (hereinafter – ND) which is made and constantly filling since 2011. It is estimated, that the majority of neologisms, which are registered in ND, are not Lithuanian origin – even 75,4 %. It can be explained, that these new religious names define such religions and things, which are inherent to foreign countries, so it is difficult to find Lithuanian analogue and it is even beside of purpose frequently. Under fifth of neologisms are made using the formation implements of Lithuanian language or giving the new meaning for Lithuanian words. The minority of neologisms are with composite origin – 9,2 %. The coming of new religious names is a natural occurrence, which reflects changing language.

KEYWORDS: religious term, name, neologism, derivative, compound, occasional derivative, origin, the mode (method) of formation.

Aušra RIMKUTĖ-GANUSAUSKIENĖ – humanitarinių mokslų daktarė, Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro vyresnioji mokslo darbuotoja. Mokslinių tyrimų sritys: religijos terminija ir šiuolaikinių terminų norminimas, terminografija. El. paštas ausra.ganusauskiene@lki.lt.

Aušra RIMKUTĖ-GANUSAUSKIENĖ – PhD of Humanities, Senior Researcher of the Centre of Terminology into Institute of the Lithuanian Language. Areas of research: history of religious terminology and standardization of contemporary terms, also terminography. E-mail: ausra.ganusauskiene@lki.lt.